

Криворізький державний педагогічний університет

ДРОГАЙЦЕВ ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

УДК 378.147: 009

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Кривий Ріг – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Криворізькому державному педагогічному університеті,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Буряк Володимир Костянтинівич,
Криворізький державний педагогічний університет,
ректор, завідувач кафедри психології
та педагогічних технологій.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Пальчевський Степан Сергійович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
професор кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
Гапоненко Лариса Олександрівна,
Криворізький державний педагогічний університет,
професор кафедри психології
та педагогічних технологій.

Захист відбудеться «4» листопада 2009 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 09.053.01 у Криворізькому державному педагогічному університеті за адресою: 50086, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54 ауд. 230.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Криворізького державного педагогічного університету (50086, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 54).

Автореферат розіслано «2» жовтня 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Г. Б. Штельмах

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сьогодні, як ніколи раніше, виникла нагальна необхідність у якісно новій підготовці педагога, яка б поєднувала фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення та практично орієнтованим, дослідним підходом до вирішення конкретних навчально-виховних питань. Саме шкільний учитель є головною фігурою при реалізації нововведень на практиці. А для цього він повинен мати необхідний рівень професійної компетентності та педагогічної культури, у тому числі й інформаційної.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті передбачає поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу та, перш за все, підготовку особистості майбутнього фахівця, здатного набувати якісних знань. Відповідно до цього актуалізується проблема формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін як важливого показника творчих здібностей особистості й необхідність пошуку шляхів її розв'язання.

Перехід інформації зі сфери суспільної свідомості в самосвідомість зумовлений внутрішніми факторами, найважливішими з яких є професійна спрямованість і пов'язана з нею Я-концепція майбутнього фахівця. За таких умов зіставлення загального й індивідуального здійснюється з позицій самоактуалізації та самодостатності особистості, що відображає її прагматичний підхід до інформації.

Збільшення обсягу інформації особливо помітне в освітній сфері. Передусім це реалізується у створенні нових навчальних курсів і комунікативних технологій (А. Корінний), комп'ютеризації навчання, визначенні перспектив професійної діяльності (А. Суханов), передачі духовної спадщини, розвитку культури (Г. Воробйов). Оновлена в такий спосіб освіта перестає бути тільки педагогічним процесом, а набуває ознак інформаційного процесу.

В умовах інформатизації суспільства процес формування в студентів певних компетентностей, умінь отримувати якісні знання із сучасних джерел інформації набуває безперечного значення. Студент має навчитися виокремлювати фахово важливі знання з розмаїття, пропонованого сучасним інформаційним простором. Шлях до отримання інформації – наявність умінь самостійно пізнавати й видобувати інформацію. Саме це спонукає до зосередження уваги в дослідженні на формуванні інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури свідчить, що професійна перспектива пов'язана із самостійністю мислення, спроможністю особистості самостійно видобувати необхідну професійно важливу інформацію, яка б позитивно відбивалася на поліпшенні процесу підготовки фахівця загалом.

Проблемам особистісно-орієнтованого навчання присвячені роботи Г. Балла, І. Бека, В. Давидова, М. Євтуха, М. Кларина, О. Леонтьєва, С. Максименка, В. Рибалки, П. Сікорського, І. Якиманської та ін. Використання в навчальній діяльності індивідуального підходу, індивідуалізацію навчання розглядають А. Адлер, М. Акімова,

М. Козлов, К. Купер, В. Мерлін, А. Мілер, Г. Олпорт, Л. Первін, В. Серіков та ін. Питання пізнавальної самостійності розробляють В. Буряк, Л. Вяткін, В. Гаранін, Г. Железовський, І. Лернер, Н. Половникова, О. Савченко, В. Тюріна та ін. Проблема активності суб'єкта в процесі трансформації знань вивчається в роботах А. Арістової, В. Євдокимова, В. Лозової, Н. Половникової, Т. Шамової. Сутність педагогічної інформації – предмет досліджень Б. Кисельова, С. Ландо, І. Орепко, А. Уварова, В. Фляківа, Д. Черешина та ін.

Незважаючи на багатогранність наукових досліджень, присвячених розвитку особистості, формуванню професійної компетентності майбутніх учителів та її складових, багато питань цієї складної теми залишаються нез'ясованими. Аналіз стану підготовки майбутнього вчителя в процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі свідчить про наявність певних протиріч: між творчою природою пізнавальної діяльності й переважно репродуктивними, відтворюючими формами навчання; між інтенсивними темпами зростання обсягів професійно значущої інформації і недостатньо ефективними способами її усвідомлення й опанування; між інтелектуалізацією праці сучасного фахівця та невідповідністю рівня інформаційної компетентності студентів.

Розв'язання протиріч, наявних у системі підготовки майбутнього фахівця в царині освіти, зумовлює доцільність спеціального дослідження, спрямованого на з'ясування сутності змісту, оптимальних методів і умов формування інформаційної компетентності студентів. Специфіка викладання і вивчення гуманітарних дисциплін відкриває значні можливості щодо розв'язання визначеної проблеми під час їх опанування у ВНЗ.

Усе це й зумовило вибір теми дослідження «**Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження пов'язане з науковими розробками, що проводяться на кафедрі психології та педагогічних технологій Криворізького державного педагогічного університету за комплексною темою «Мотивація пізнавальної діяльності: діагностика, розвиток, можливості педагогічного впливу», узгодженою в Раді координації наукових досліджень у сфері психології та педагогіки при АПН України (протокол № 2 від 24.02.2004). Тему дисертації затверджено рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні, протокол № 6 від 17.06.2008.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Відповідно до мети було визначено такі основні завдання дослідження:

1. На основі аналізу наукової філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури здійснити теоретико-методологічний аналіз стану дослідження проблеми формування інформаційної компетентності.

2. На підставі конкретизації сутності змісту, структури та показників інформаційної компетентності виявити особливості її формування в студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

3. Визначити та теоретично обґрунтувати умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ.

4. Розробити систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

5. Експериментально перевірити ефективність системи роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, яка ґрунтується на визначених дидактичних умовах.

Об'єкт дослідження – процес навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ.

Предмет дослідження – дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що організація процесу навчання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі сприяє формуванню інформаційної компетентності студентів при створенні наступних дидактичних умов:

– професіоналізація й інформатизація змісту навчання та викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ;

– залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття новітньої інформації;

– наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

Теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження становлять: ідеї модернізації освіти на компетентнісних засадах, розробки проблеми становлення й розвитку професійної компетентності сучасного фахівця та її складових (Т. Браже, С. Гончаренко, Д. Ельконін, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, А. Маркова, Н. Нічкало, Дж. Равен, С. Трішина, І. Фрумін, В. Хутмакер, А. Хуторської, С. Шишов та ін.); методологічні засади інформатизації освіти, становлення інформаційної культури особистості, її інформаційного світогляду (А. Ахаян, Н. Баловсяк, С. Брандт, О. Іонова, В. Кремень, О. Матвієнко, О. Падалка, Г. Почепцов та ін.).

Комплексний підхід до вивчення проблеми зумовив комплекс теоретичних і емпіричних **методів дослідження**: теоретичний аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження для порівняння й зіставлення різних підходів до обраної проблеми, визначення її теоретичних основ і понятійно-категоріального апарату, для виявлення результативності експериментальної роботи; діагностичні методи (анкетування, інтерв'ювання, тестування, експертна оцінка, самооцінка, спостереження); педагогічне прогнозування і моделювання; експериментальні методи (констатувальний, формувальний, контрольний експерименти); статистичні методи кількісної та якісної обробки даних.

Експериментальною базою дослідження був Криворізький державний педагогічний університет. Дослідно-експериментальна робота проводилась на факультеті іноземних мов протягом 2005–2009 років у три етапи.

На *першому* – *аналітико-констатувальному* – етапі (2005–2006 рр.) вивчено психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження; проаналізовано освітньо-професійні програми й освітньо-кваліфікаційні характеристики спеціальностей,

навчальні плани підготовки бакалаврів в аспекті проблеми інформатизації освіти, а також стан матеріально-технічної бази КДПУ та факультету іноземних мов, ступінь розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури КДПУ, стан інформаційного забезпечення студентів, які навчаються на факультеті іноземних мов; проведено констатувальний експеримент, узагальнено його результати.

На *другому – пошуковому – етапі* (2005–2008 рр.) теоретично обґрунтовано дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, розроблено систему роботи щодо її формування; створено експериментальні матеріали для забезпечення формувального експерименту; проведено формувальний експеримент.

На *третьому – завершально-підсумковому – етапі* (2008–2009 рр.) узагальнено результати дослідження; скориговано розроблену систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін; проаналізовано якість знань студентів щодо використання інформаційних технологій в освіті, рівні сформованості інформаційних знань, умінь і навичок роботи; здійснено систематизацію й математичну обробку результатів дослідження, визначено перспективи подальшого дослідження цієї актуальної проблеми; оформлено рукопис і автореферат дисертації.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано основні положення теорії і методики формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ як їхньої професійної якості в процесі навчання гуманітарних дисциплін; виявлено, що інформаційна компетентність як ключова складова професійної компетентності педагога – це особливий спосіб організації предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності; визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено сукупність дидактичних умов ефективного формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін (професіоналізація й інформатизація змісту навчання та викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ; залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала вмінь і навичок здобуття новітньої інформації; наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів); визначено критерії та показники рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів.

– *уточнено* й конкретизовано змістові компоненти професійної компетентності педагога (духовно-моральний, пізнавально-творчий, соціально-психологічний, інформаційний, комунікативний) та інформаційної компетентності (мотиваційно-цільовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний); дефініцію «професійна компетентність педагога» як сформованість у нього різних аспектів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, інтегративну властивість особистості педагога, яка характеризує його психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, його націленість на перспективність у роботі, відкритість до оволодіння новими знаннями, впевненість у собі та здатність досягати позитивних професійних результатів; «інформаційна компетентність» як

здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію, використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень, визначати ступінь точності та важливості інформації.

– *подальшого розвитку* набула практика використання сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що технологія реалізації дидактичних умов формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін, методика діагностики рівня сформованості інформаційної компетентності студентів пройшли дослідно-експериментальну перевірку, яка дозволяє реалізувати їх в умовах сучасних вищих навчальних закладів.

Отримані результати *впроваджено* у навчально-виховний процес Криворізького державного педагогічного університету: для спеціальностей напрямку підготовки «6.010100 – педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (німецька, англійська). Мова та література (англійська, німецька). Мова та література (російська, англійська)».

Теоретичні положення, висновки і науково-методичні матеріали щодо формування інформаційної компетентності *можуть бути використані* у навчальній практиці ВНЗ у процесі викладання й вивчення гуманітарних дисциплін (курсів «Вступ до спеціальності», «Освітні технології», «Інформаційно-комунікаційні технології навчання», «Педагогіка», «Іноземна мова» тощо), на спецкурсах і спецсеминарах подібної проблематики, під час написання студентами рефератів, курсових, кваліфікаційних і магістерських робіт. Запропоновані методичні рекомендації забезпечать ефективне вдосконалення організації викладання й навчання гуманітарних дисциплін, спрямованого на формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ.

Вірогідність та обґрунтованість основних положень і отриманих результатів забезпечено методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень; застосуванням комплексу адекватних методів дослідження, які відповідають об'єкту, предмету, меті та завданням; репрезентативністю вибірки; узагальненням результатів експериментальної роботи; можливістю відтворення експерименту; використанням методів статистичного аналізу експериментальних даних на всіх етапах педагогічного дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації доповідались і обговорювались на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології в професійній діяльності» (Рівне, 2009), Всеукраїнській конференції «Україна і Німеччина» (Кривий Ріг, 2009).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 6 наукових і науково-методичних роботах, зокрема: 4 статтях у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України; 2 статтях у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (з них: 1 стаття – у фаховому виданні).

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел з 266 позицій, 7 додатків, містить 22 рисунки, 28 таблиць. Загальний обсяг роботи – 333 сторінки, обсяг основного тексту – 215 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; визначено його об'єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу і завдання дослідження; розкрито його наукову новизну та практичне значення; викладено основні методи, а також відомості про апробацію й упровадження результатів наукової роботи.

У першому розділі «Теоретичні основи формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ» розглянуто проблему формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ: висвітлено методологічні засади визначення інформаційної компетентності як педагогічної категорії в сучасному інформаційному просторі; розкрито сутність професійної компетентності та її складових у світлі компетентнісного підходу в освіті; визначено значення, зміст і структуру інформаційної складової професійної компетентності майбутнього педагога.

У процесі дослідження виявлено, що формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ є на сучасному етапі найактуальнішим завданням системи вищої професійної освіти. Її вирішення безпосередньо пов'язане з потребами розвитку держави – економіки, соціальної сфери, державного самоврядування, а також з міжнародними процесами: наближенням української освіти до європейської в рамках Болонського процесу, глобалізацією та інтернаціоналізацією культурного й інформаційного світового простору.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що інформація як відбиття матеріальної сутності є засобом опису взаємодії між джерелом інформації та її одержувачем, тобто «інформувати» в теорії інформації означає повідомляти про щось невідоме. Інформацію можна зберігати, перетворювати, передавати. Ці функції виконують її носії, передавачі, канали зв'язку та приймачі. Саме це об'єднує джерела інформації та її одержувачів у інформаційну систему.

Інформація – це нові відомості, що можуть бути використані людиною для удосконалення її діяльності та поповнення знань. Процес навчання можна розглядати як накопичення, поповнення та збагачення інформативного досвіду учня.

Установлено, що інформатизація освітнього процесу буде ефективною, якщо забезпечити постійну адаптацію інформаційного середовища, створюваного інформаційною системою, до мікросередовища кожної людини за умови урахування особливостей науково-технічної ситуації та можливостей спеціаліста, а також досягнення цим спеціалістом певного рівня інформаційної культури, інформаційної компетентності, що забезпечує необхідний потенціал творчості у вирішенні певних (наукових, навчальних, побутових та інших) задач.

У роботі визначено структурні елементи та змістові складові інформаційного підходу в освіті: комп'ютеризація освіти, інтелектуалізація освіти, медіа-освіта, індивідуалізація навчання, диференціація навчання, безперервна освіта (рис. 1).

Безперечно, інтегральним показником якості підготовки педагога в контексті компетентнісного підходу є його професійна компетентність, яка характеризує, передусім, уміння людини мобілізувати в конкретній ситуації отримані знання й досвід. Вона включає різні компетентності, у тому числі й інформаційну, більш того, саме формування інформаційної компетентності – один з пріоритетів сучасної

професійної педагогічної освіти. Аналіз наукової літератури з цієї проблеми (наприклад, робіт А. Ахаяна, Н. Баловсяка, Є. Белана, С. Брандта, Т. Гудкової, Т. Гуріної, О. Данієльсена, М. Дзугоєвої, О. Зайцевої, О. Іонової, О. Кизик, О. Матвієнка, М. Пальчук, О. Смолянинової, С. Тришиної, А. Хуторського та ін.) дозволив визначити інформаційну компетентність – ключову складову професійної компетентності педагога – як особливий спосіб організації предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності.



Рис. 1. Структура інформатизації освіти

Уважаємо, що компетентність – це володіння відповідною компетенцією разом з особистісним ставленням до неї та до предмету діяльності; тобто компетенція – це вимога до освітньої та професійної підготовки студента (учня; того, хто навчається), а компетентність – особистісна якість, яка вже сформувалася.

У поняття «компетенція» та «компетентність» включаються складові: спрямованість особистості (мотивація, ціннісні орієнтації, готовність тощо), її здатність до подолання стереотипів, гнучкість мислення, а також риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, вольові якості тощо.

Шляхом узагальнення різних підходів до визначення поняття «професійна компетентність» виокремлено ключові категорії, що складають її сутнісний зміст: професійні знання й уміння, культура професійної діяльності, професійні цінності та стереотипи, готовність педагога до діяльності, мотивація, розуміння кола визначених професією питань, усвідомлення «себе» у своїх діях, визначення своєї ролі та місця в діяльності, – і від ступеня розвитку яких залежить якість педагогічної діяльності.

Таким чином, професійна компетентність педагога – це сформованість у нього різних компонентів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, інтегративна властивість особистості педагога, яка характеризує його психолого-педагогічні та предметні знання, професійні вміння та навички, особистісний досвід, його спрямованість на перспективність у роботі, відкритість щодо оволодіння новими знаннями, упевненість у собі та здатність досягати позитивних професійних результатів.

Високий рівень інформаційного світогляду педагога визначається виробленням у нього власної позиції, ціннісного ставлення до об'єктів і явищ мінливого інформаційного середовища, формуванням світогляду щодо глобального інформаційного простору, інформаційних взаємодій у ньому, можливостей і проблем його пізнання

та перетворювання людиною, а також способів формування цього компонента інформаційної культури у своїх учнів.

Інформаційна компетентність у вузькому значенні пов'язана з умінням використовувати нові інформаційні технології, засоби і методи. У широкому значенні, крім цього, – з уміннями здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації, розв'язувати інформаційно-пошукові задачі, використовуючи бібліотечні та електронні інформаційно-пошукові системи, тобто здійснювати інформаційну діяльність з використанням традиційних і нових технологій.

З'ясовано, що інформаційна компетентність – це поняття багатозначне. Її найбільш значущі ознаки: інформаційний кругозір; теоретичні знання в царині інформатики; сукупність знань, умінь, навичок з пошуку, аналізу та використання інформації; практичні уміння й навички використання сучасних інформаційних технологій; визначеність активної соціальної позиції та мотивації суб'єктів освітнього простору тощо.

Отже, інформаційна компетентність майбутнього педагога – це здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень; визначати ступінь точності та важливості інформації.

Дослідження виявило, що інформаційна компетентність складається з таких важливих компонентів професійної діяльності, як теоретичні знання про головні поняття й методи інформатики як наукової дисципліни, про способи презентації, збереження, обробки, передачі інформації за допомогою комп'ютера; уміння й навички роботи на персональному комп'ютері з використанням операційних систем, утиліт, надбудов над операційною системою та операційних оболонок; уміння презентувати інформацію в Інтернеті; уміння організувати самостійну роботу учнів за допомогою Інтернет-технологій; володіння навичками використання телекомунікаційних технологій з певного предмета з урахуванням його специфіки.

У другому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності дидактичних умов формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін» теоретично визначено та обґрунтовано передумови й умови формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ; висвітлено основні етапи констатувального та формувального експериментів, методіку діагностування рівня сформованості інформаційної компетентності студентів; з'ясовано основні труднощі, які виникають у викладачів при діагностуванні та формуванні інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Установлено, що сутність процесу формування інформаційної компетентності полягає в сумісній діяльності викладача та студента, спрямованій на засвоєння останнім знань про природу інформації, механізми функціонування інформаційно-комунікаційних технологій і принципів їх застосування, поступове формування інформаційних умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, та постійне їх удосконалення.

Вважаємо, передумовами формування інформаційної компетентності майбутнього педагога у світлі інформаційного та компетентнісного підходів в освіті є:

– загальноосвітня тенденція, яка суттєво змінює всю освітню парадигму, –

перехід людства до новітніх інформаційних технологій;

- необхідність уведення інформаційної та інформаційно-комунікаційної складових у зміст як фізико-математичних, технічних, так і природничих та гуманітарних предметів;
- інформаційне середовище закладу та його складові: стан матеріально-технічної бази ВНЗ і стан інформаційного забезпечення студентів;
- використання різноманітних інноваційних, інформаційно-комунікаційних технологій у навчальній діяльності.

Експериментальною базою виступив Криворізький державний педагогічний університет, факультет іноземних мов. В експерименті взяли участь 96 студентів, викладачі кафедри німецької мови та літератури з методикою викладання, керівництво факультету іноземних мов, адміністрація КДПУ.

З метою отримання більш ґрунтовних експериментальних даних було проведене анкетування керівництва та адміністрації КДПУ (керівників і співробітників відділів: навчального, інформаційного, комп'ютерних технологій, деканату факультету іноземних мов), вивчено документацію підрозділів щодо втілення в КДПУ інформаційного підходу. Установлено, що матеріально-технічна база та інформаційне обслуговування КДПУ відповідає загальним нормативним вимогам, які висуваються до ВНЗ України; університет активно розвивається як інформаційне середовище; у навчально-виховному процесі широко застосовуються інформаційно-комунікаційні засоби; сучасні інформаційно-комунікаційні технології впроваджуються в практику.

На підґрунті теоретичного аналізу було виділено чотири рівні сформованості інформаційної компетентності студентів.

Початковий рівень (перцептивний) – оволодіння інформаційною компетентністю на рівні випускника середньої загальноосвітньої школи. У студента є загальні уявлення про інформаційні технології та їх застосування, середній рівень комп'ютерної грамотності. Студент виявляє інтерес до роботи з комп'ютером та іншими технічними засобами, але не прагне оцінювати інформацію; володіє простими прийомами роботи з комп'ютерною технікою, але розглядає її як засіб дозвілля (комп'ютерні ігри, переглядання фільмів, прослуховування музики, засіб спілкування в чатах тощо). Спостереження показало, що на цьому рівні відсутнє цілісне уявлення про можливості використання комп'ютера, слабо розвинена рефлексія, тобто адекватна оцінка себе і своїх можливостей.

Середній рівень (репродуктивний) характеризується недостатньою самостійністю студента у вирішенні навчальних завдань. Студент виконує завдання за зразком або алгоритмом, наданим викладачем, володіє методом аналогії, за допомогою якого виконує запропоновані завдання, виявляє інтерес до різних видів надання інформації, оцінює інформацію за зразком, але не вміє чітко формулювати мету при роботі з джерелом інформації. На заняттях спостерігається ділове спілкування, а також спілкування за допомогою інформаційних технологій. Відбувається усвідомлення значущості інформаційних технологій в особистісних цілях, розвиваються навички самооцінки та опіювання інших за запропонованим алгоритмом.

Достатній рівень (евристичний) – наявність уміння вирішувати різні проблеми за допомогою адекватно підбраного програмного забезпечення. Спостерігається інтерес до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності на підґрунті

сформованих ціннісних орієнтацій, самостійне освоєння різних програмних продуктів. Студенти обмінюються професійно значущою інформацією за допомогою засобів інформаційних технологій. Відбувається усвідомлене використання інформаційних технологій, самооцінка та оцінка розвитку інших у професійній царині.

Високий рівень (теоричний) – уміння створювати на підґрунті отриманих знань із педагогіки, психології, методики та інших гуманітарних дисциплін інформаційні продукти (веб-сайт, дидактичні та методичні матеріали, презентації, портфоліо) для використання їх у професійній діяльності. Інформаційні технології використовуються в якості засобів професійного самовдосконалення. Відбувається процес цілеспрямованого відбору інформації, потрібної для створення професійно значущих продуктів, переоцінка можливостей інформаційних технологій в особистісно-професійному розвитку, корегується власна поведінка. Найвні вміння вести професійний діалог засобами інформаційних технологій, висувати проблеми, спільно шукати шляхи їх вирішення.

У процесі проведення констатувального експерименту встановлене переважання середнього (29,4 %) і початкового (28,7 %) рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів експериментальної та контрольної груп (показники приблизно однакові: зберігається загальна тенденція розподілу студентів за рівнями сформованості досліджуваної компетентності), що вказує на недостатню сформованість складного професійно значущого особистісного утворення.

Причинами досить низького рівня сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов (середній та початковий рівні становлять $\approx 58,1$ %) виступають пасивність викладачів у використанні інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях, їхня схильність до застосування традиційних засобів навчання, а також той факт, що технічні уміння й навички студентів (уміння користуватися комп'ютером, принтером, Інтернетом тощо) не задіяні для навчальних цілей: студенти не вміють здобувати, переробляти, аналізувати, оцінювати інформацію. Поза увагою викладачів залишаються питання, що стосуються саме інформаційної складової навчання: як здійснювати інформаційний пошук, як правильно добирати літературу відповідно до теми (заняття, дослідження), як критично оцінювати інформацію тощо. Хоча компетентнісний та інформаційний підходи в освіті передбачають необхідність формування інформаційної складової професійної компетентності, на практиці, передусім при підготовці фахівців за спеціальностями гуманітарного профілю, формуванню інформаційної компетентності не приділяється належної уваги.

Отримані результати довели необхідність розробки й впровадження в навчальний процес дослідно-експериментальної програми, спрямованої на забезпечення дидактичних умов, які позитивно впливають на формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Було з'ясовано, що формування інформаційної компетентності у студентів – цілісна, багатокомпонентна система роботи, спрямована на формування у студентів інтересу до роботи з інформацією та стійких потреб застосовувати інформаційні технології у професійній діяльності, у вирішенні різноманітних навчальних і життєвих питань, у розумінні необхідності інформаційних знань, умінь, навичок і потреби їх постійного вдосконалення на основі самоаналізу.

Успішність розвитку інформаційної компетентності залежить від певних технічних вимог і умов: організації навчального процесу на основі авторської програми; наявності в студентів елементарного рівня інформаційної компетентності, комп'ютерної та інформаційної грамотності, необхідного для роботи на комп'ютері та в Інтернеті; наявності в педагога достатнього рівня інформаційної компетентності, комп'ютерної та інформаційної грамотності, необхідного для роботи на комп'ютері та в Інтернеті, а також знань і вмінь користувача комп'ютера та Інтернету.

Було запропоновано й апробовано систему роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, яка складалася з таких напрямів:

1) уведення до змісту предметів «Вступ до спеціальності» (I курс), «Основи наукових досліджень» (III курс) питань, що стосуються інформаційної культури, інформаційного світогляду та інформаційної компетентності;

2) залучення до роботи працівників бібліотеки та інформаційного відділу університету (I–III курси);

3) розробка й апробація програми навчальної дисципліни «Практичний курс німецької мови (за вимогами кредитно-модульної системи)» з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (I–II курси);

4) розробка й апробація програми навчальної дисципліни «Інформаційно-комунікаційні технології навчання (за вимогами кредитно-модульної системи)» на основі програми «Intel® Навчання для майбутнього» (III курс);

5) розробка й впровадження в практику завдань з формування різних інформаційних умінь і навичок («Практичний курс німецької мови», «Інформаційно-комунікаційні технології навчання»).

Формувальний експеримент проходив у три етапи, що зумовлено поетапним характером самого процесу формування інформаційної компетентності майбутніх учителів. На першому етапі – *мотиваційно-орієнтувальному* – проходило визначення та формування в студентів мотивації до професійної діяльності та системи ціннісних орієнтацій, розвиток інформаційних умінь і навичок, орієнтація в змісті майбутньої професійної діяльності.

На другому етапі – *операційно-технологічному* – формувалася інформаційна компетентність. На цьому етапі відбувалося поглиблення й систематизація роботи з різними видами інформації, розширення можливостей спілкування за допомогою використання різного програмного забезпечення, розроблялися навчальні проекти, виконувалися завдання, спрямовані на розвиток інформаційних умінь і навичок, удосконалення комп'ютерної та інформаційної грамотності, оцінювалося значення здобутої інформації. Створення навчальних проектів, методичних матеріалів для вчителя, дидактичних матеріалів для учнів, веб-сайтів, мультимедійних презентацій тощо засобами інформаційно-комп'ютерних технологій дозволило формувати інформаційний світогляд, розвивало знання про способи пошуку, представлення, аналізу, оцінювання інформації. Спілкування у групі переходить на більш високий рівень, який сприяє спільному вирішенню особистісно значущих проблем. Під час вивчення гуманітарних дисциплін з урахуванням інформаційної складової професійної компетентності відбувалося оволодіння педагогічною, психологічною,

лінгвістичною, інформаційною термінологіями, пізнання сутності педагогічної діяльності, специфіки організації педагогічної праці у школі та ВНЗ та ін.

Третій етап – *інтегративно-узагальнюючий* – мав на меті розвиток творчого рівня інформаційної компетентності студента-філолога. На цьому етапі відбувалося узагальнення отриманих знань. Студенти здійснювали пошук, відбір, аналіз і оцінювання необхідної навчальної інформації, визначали завдання та шляхи їх рішення, оцінювали й корегували власні дії.

На всіх етапах експериментальної роботи формування інформаційної компетентності студентів в експериментальній групі використовувалася сукупність інноваційних та інформаційних технологій. Застосування методу проєктів, кейс-методу, мозкової атаки, різних інтерактивних методів навчання в практиці викладання німецької мови, курсу «Інформаційно-комунікаційні технології навчання» сприяло розвитку самостійності, навичок проєктивної діяльності, здатності до вирішення різних проблем за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, під час застосування експериментальної програми навчальний процес було організовано таким чином, щоб не тільки надати студентам знання стосовно предметів, що вивчаються, а й навчити їх учитися, а у навчанні та в майбутній педагогічній діяльності грамотно використовувати різні сучасні інформаційно-комунікаційні та освітні технології, здобувати інформацію, аналізувати й оцінювати її, тобто цілеспрямовано формувалася інформаційна компетентність студентів.

Аналізуючи результати розробленої, запропонованої та впровадженої дослідно-експериментальної програми, в якості вихідного бралася положення про те, що сукупність визначених нами критеріїв і показників відображатиме якісні та кількісні зміни у сутнісних і структурних характеристиках інформаційної компетентності студентів та зумовлюватиме позитивний вплив на динаміку рівня її сформованості (табл. 1).

Таблиця 1

Методика оцінювання інформаційної компетентності студентів

Компоненти інформаційної компетентності	Методи оцінювання	Критерії інформаційної компетентності
Бібліотечні знання, вміння і навички	Тест на визначення рівня сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією	Когнітивний
Знання, вміння, навички щодо інформаційних та Інтернет-технологій	Тест на визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій	Мотиваційно-цільовий
Комп'ютерні знання, вміння, навички	Тест на визначення рівня сформованості комп'ютерних знань, умінь і навичок	Операційно-діяльнісний
Якість знань студентів щодо використання інформаційних технологій в освіті	Тест «Інформація та інформаційні технології»	Комунікативний
		Рефлексивний

При аналізі змін, що відбувалися на різних рівнях сформованості інформаційної компетентності студентів, урахувалися такі показники, як наявність комп'ютерної

грамотності та інформаційної грамотності, обізнаність в основних інформаційних освітніх ресурсах у царинах педагогіки й лінгвістики, уміння користуватися ними та розробляти власні інформаційні ресурси, володіння методикою використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні предмету, у науково-дослідній діяльності та в побуті.

Вивчення динаміки та рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів відбувалося поетапно шляхом проведення контрольних зрізів (тестування) в експериментальній і контрольній групах до початку формувального експерименту, безпосередньо в процесі його проведення та після його завершення.

Результати покомпонентного аналізу рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ, проведеного після формувального експерименту, довели, що спостерігаються значні кількісні та якісні покращення в структурі розвитку досліджуваного складного компоненту професійної компетентності майбутнього вчителя порівняно з результатами, отриманими під час констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи (табл. 2). Збільшення кількості досліджуваних експериментальної групи з достатнім (евристичним) і високим (творчим) рівнями сформованості інформаційної компетентності та, відповідно, зменшення кількості студентів, що мають середній (репродуктивний) і початковий (перцептивний) рівні, дозволяють говорити про загальну позитивну динаміку сформованості інформаційної компетентності студентів.

Таблиця 2

Динаміка рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів експериментальної групи (у %)

Рівні	Етапи зрізу	Бібліот. знання, навички	Знання інформ. технол.	Знання комп. технол.	Середній показник
Високий (творчий)	До експ.	0	13,7	0	4,6
	Після експ.	20,4	87,5	14,8	40,9
Достатній (евристичний)	До експ.	39,3	36,0	38,4	37,9
	Після експ.	52,1	8,8	73,5	44,8
Середній (репродуктивний)	До експ.	31,7	24,1	28,4	28,1
	Після експ.	27,5	2,5	11,7	13,9
Початковий (перцептивний)	До експ.	29,0	26,2	33,2	29,5
	Після експ.	0	1,2	0	0,4

Зведені в табл. 2 дані свідчать, що найвищі показники має така складова інформаційної компетентності, як *сформованість знань, умінь і навичок використання інформаційних та Інтернет-технологій*, оскільки кількість студентів, які володіють високим і достатнім рівнями, складає 96,3 %. Слід зауважити, що ця складова мала найвищі показники й на констатувальному етапі – 49,7 %.

Трохи нижчі показники має складова інформаційної компетентності – *сформованість комп'ютерних знань, умінь і навичок* студентів: кількість студентів з високим і достатнім рівнями дорівнює 88,3 %, порівняно з даними констатувального етапу експерименту – 38,4 %.

На початку педагогічного експерименту кількість студентів з достатнім рівнем *сформованості бібліотечних знань, умінь і навичок роботи з інформацією* як

останньої складової інформаційної компетентності становила 39,3 % (високий рівень не було зафіксовано). Після проведення формувального експерименту кількість студентів, які мають високий і достатній рівень, зросла на 33,2 % і стала дорівнювати 72,5 %.

Ефективність і дієвість розробленої, запропонованої та впровадженої в процес навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ системи роботи з формування інформаційної компетентності студентів підтверджено динамікою результативності отриманих статистичних даних, проілюстрованих на діаграмах (рис. 2).

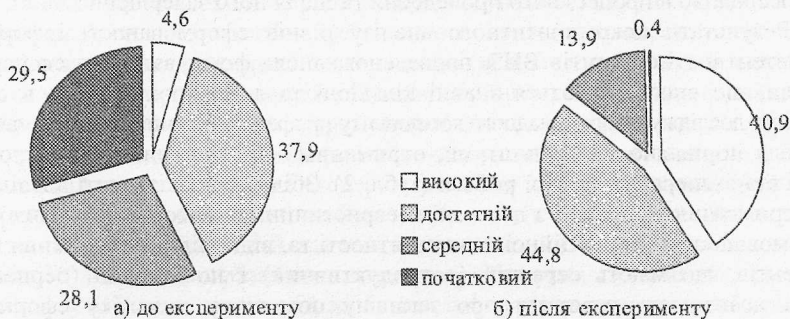


Рис. 2. Динаміка рівнів інформаційної компетентності студентів експериментальної групи

Для статистичної обробки результатів експериментальної групи використовувався метод критерію знаків.

Цей метод статистичної обробки даних дозволяє з вірогідністю 55 % ($p = 0,05$) відхилити гіпотезу H_0 , яка припускає відмінності в результатах констатувального та контрольного експериментів як випадкові, та прийняти гіпотезу H_1 , яка припускає зумовленість результатів використання розробленої системи роботи формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ.

В експериментальній групі студентів – 1 (повний обсяг вибірки 48 осіб) після виключення випадків рівності результатів обсяг нової вибірки $n' = 20$. $K_{\max} = 20$. Граничне значення критерію знаків на 95 % рівні вірогідності $K_{\text{табл.}} = 10$. Оскільки $K_{\max} = K_{\text{табл.}}$, то відхиляється гіпотеза H_0 і визнається вірною на рівні значимості 0,05 гіпотеза H_1 .

У контрольній групі студентів – 2 (повний обсяг вибірки 48 осіб) після виключення випадків рівності результатів об'єм нової вибірки $n' = 20$. $K_{\max} = 20$.

У загальній групі (повний обсяг вибірки 96 чоловік) після виключення випадків рівності результатів обсяг нової вибірки $n' = 73$. $K_{\max} = 60$. Граничне значення критерію знаків на 95 % рівні вірогідності $K_{\text{табл.}} = 46$. Оскільки $K_{\max} > K_{\text{табл.}}$, то відхиляється гіпотеза H_0 і визнається вірною на рівні значимості 0,05 гіпотеза H_1 .

Аналіз результатів контрольного експерименту дозволяє констатувати позитивну динаміку як в експериментальній, так і в контрольній групі. Проте порівняльний аналіз результатів показав, що динаміка в контрольній групі зумовлена природним процесом навчання у ВНЗ і є незначною порівняно з експериментальною групою.

Статистична обробка даних за t-критерієм Стьюдента показала наявність вірогідно значущих відмінностей у контрольній і експериментальній групах у рівнях розвитку інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін ($p \leq 0,01$).

Таким чином, результати контрольного експерименту переконують, що підтвердженням ефективності та доцільності експериментальної роботи, яка забезпечує формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, можна вважати значну позитивну динаміку в експериментальній групі в результаті її використання (табл. 3, рис. 3).

Таблиця 3

Порівняльна характеристика рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов КДПУ після проведення формувального експерименту (у %)

Рівень сформованості інформаційної компетентності	Експериментальна група	Контрольна група
Високий (творчий)	40,9	11,0
Достатній (евристичний)	44,8	40,8
Середній (репродуктивний)	13,9	43,9
Початковий (перцептивний)	0,4	4,3

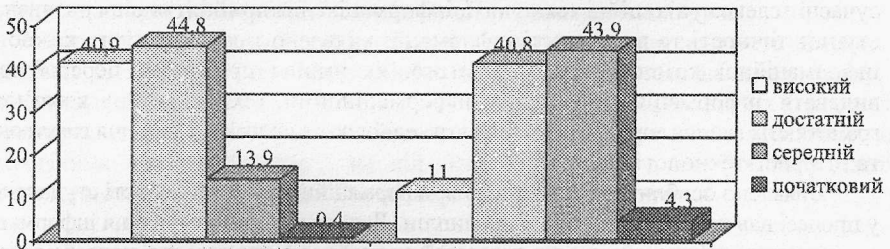


Рис. 3. Дані діагностичного зрізу виявлення рівнів сформованості інформаційної компетентності студентів факультету іноземних мов КДПУ після проведення формувального експерименту

Аналіз одержаних результатів доводить, що процес формування інформаційної компетентності студентів, який ґрунтується на експериментальній методиці, відбувається успішніше, ніж при використанні традиційних методик.

Отже, педагогічний експеримент та його результати підтвердили гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що полягає у визначенні дидактичних умов, які сприяють ефективності формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Під час роботи над дисертаційним дослідженням отримані певні висновки:

1. Теоретичний аналіз наукової філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив: виявити особливості сучасного інформаційного простору як єдиного світового простору на базі мережі Інтернет, проникнення процесів інформатизації, глобалізації й віртуалізації в усі сфери життя (економіку, культуру, освіту); визначити фактори, які позначаються на значущості та необхідності формування інформаційної компетентності в майбутніх фахівців. Відповідно до компетентнісного та інформаційного підходів у сучасній освіті встановлено, що формування інформаційної компетентності є одним з основних завдань підготовки майбутнього фахівця, у тому числі й учителя. Навчання студента повинне ґрунтуватися не лише на педагогіці, психології, філософії та фундаментальних знаннях у предметній царині (філології, математиці, фізиці, географії, біології тощо), але й на формуванні цієї компетентності, яка є базовою для ключових компетентностей, тому що оволодіння нею – запорука майбутньої успішної професійної педагогічної діяльності.

2. На основі здійсненого аналізу наукової літератури визначено поняття «інформаційна компетентність» – ключова складова професійної компетентності педагога – як особливий спосіб організації предметно-спеціальних знань, які забезпечують прийняття ефективних рішень у професійно-педагогічній діяльності, як здатність знаходити, перетворювати та передавати інформацію; використовувати сучасні телекомунікаційні технології, інформацію для прийняття рішень, визначати ступінь точності та важливості інформації; виявлено такі структурні компоненти інформаційної компетентності педагога, як уміння приймати, перероблювати, видавати інформацію; володіння інформаційними технологіями; комп'ютерна грамотність; знання масмедійних і мультимедійних технологій, володіння електронними та Інтернет-технологіями тощо.

Виявлено особливості формування інформаційної компетентності студентів ВНЗ у процесі навчання гуманітарних дисциплін. Доведено, що формування інформаційної компетентності студентів – це складний динамічний процес, що потребує цілісної багатокomпонентної системи роботи, у якій потрібно, по-перше, урахувати кожний компонент, що входить до структури інформаційної компетентності (мотиваційно-цільовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний); по-друге, спрямовувати її на формування в студентів інтересу до роботи з інформацією та стійких потреб у застосуванні інформаційних технологій у професійній діяльності, у вирішенні різноманітних навчальних і життєвих питань, у розумінні необхідності інформаційних знань, умінь, навичок і потреби їх постійного удосконалення на основі самоаналізу.

3. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дидактичні умови формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ, а саме: професіоналізація й інформатизація змісту навчання й викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ; залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття новітньої інформації; наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

4. Розроблено систему роботи з формування інформаційної компетентності

студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін, яка включає: орієнтування під час планування навчального проекту на вимоги державних загальноосвітніх стандартів і зміст державних навчальних програм з різних навчальних предметів; проектну методику на основі самостійної (індивідуальної чи групової) дослідної діяльності студентів; ефективне використання інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

5. Проведена дослідно-експериментальна робота, ґрунтуючись на кількісних та якісних показниках рівня сформованості інформаційної компетентності студентів ВНЗ, отриманих у результаті запровадження програми формуального експерименту, доводить, що застосування в практиці викладання гуманітарних дисциплін сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на здійснення студентами інформаційної діяльності, ефективно впливає на формування не тільки інформаційної компетентності, але й інформаційної культури, інформаційного світогляду загалом. Це знайшло відбиття в позитивній динаміці всіх визначених показників сформованості інформаційної компетентності (наявність комп'ютерної грамотності та інформаційної грамотності, обізнаність в основних інформаційних освітніх ресурсах у царинах педагогіки і лінгвістики, уміння користуватися ними й розробляти власні інформаційні ресурси, володіння методикою використання інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні предмету, у науково-дослідній діяльності та в побуті) студентів експериментальної групи.

Викладені в дисертації результати й висновки не претендують на повне вирішення цієї складної проблеми. Перспективним напрямом, на нашу думку, є продовження дослідження в аспекті визначення впливу інформаційних технологій на формування професійної компетентності студентів факультетів іноземних мов педагогічних вищих закладів і на цій основі розвитку в майбутніх учителів іноземних мов нової якості – особистої інформаційної культури.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Дрогайцев О. І. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови як педагогічна проблема / О. І. Дрогайцев // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2002. – Вип. № 4. – С. 62–70.
2. Дрогайцев О. І. Теоретичні питання формування інформаційної компетентності / О. І. Дрогайцев // Молодь і ринок. – Дрогобич, 2009. – № 8 (55). – С. 141–143.
3. Дрогайцев О. І. Складові професійної компетентності майбутнього вчителя в світлі компетентнісного підходу в освіті / О. І. Дрогайцев // Вісник Черкаського університету. – Черкаси, 2009. – Вип. № 145. – С. 25–28.
4. Дрогайцев О. І. Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін / О. І. Дрогайцев // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. № 24. – С. 48–53.
5. Дрогайцев О. І. Інформаційна складова професійної компетентності майбутнього педагога / О. І. Дрогайцев // Інформаційні технології в професійній діяльності : зб. наук. праць за матеріалами III Всеукр. наук.-практ. конф., 2009 р. : тези доповідей. – Рівне, 2009. – С. 22–24.

6. Дрогайцев О. І. Компетентнісний підхід при формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя / О. І. Дрогайцев // Україна і Німеччина : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. конф., 2009 р. – Кривий Ріг, 2009. – С. 212–218.

АНОТАЦІЇ

Дрогайцев О. І. Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання. – Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, 2009.

У дисертації здійснено аналіз стану розробки проблеми формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів; визначено передумови та умови процесу формування інформаційної компетентності майбутнього вчителя; розкрито можливості підвищення рівня сформованості інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін.

Науково обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність системи роботи з формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін; удосконалено підходи до змісту, структури й методичного апарату навчальних програм предметів гуманітарного циклу; розроблено методичні рекомендації.

Визначено та доведено, що формування інформаційної компетентності студентів у процесі навчання гуманітарних дисциплін у ВНЗ забезпечується сукупністю дидактичних умов: професіоналізація й інформатизація змісту навчання і викладання гуманітарних дисциплін у ВНЗ; залучення студентів до активної творчої, професійно спрямованої пізнавальної діяльності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, яка б вимагала умінь і навичок здобуття повітньої інформації; наявність інноваційних форм і методів навчання гуманітарних дисциплін, спрямованих на формування інформаційних умінь і навичок студентів.

Ключові слова: інформація, професійна компетентність, інформаційна компетентність, інформаційна культура, інформаційна грамотність, інформаційна компетенція.

Дрогайцев А. И. Формирование информационной компетентности студентов высших учебных заведений в процессе обучения гуманитарным дисциплинам. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Криворожский государственный педагогический университет, Кривой Рог, 2009.

Исследование посвящено актуальной проблеме современной педагогической науки – формированию информационной компетентности студентов высших учебных заведений.

Формирование единого мирового пространства на основе сети Интернет, проникновение процессов информатизации, глобализации, виртуализации во все сферы жизни (экономику, политику, культуру, науку, образование и др.) – это факторы окружающего мира, которые не только характеризуют информационное пространство начала XXI века, но и отражаются в образовательных процессах: тенденциях развития, содержании и структуре.

Считаем, что, согласно компетентностному и информационному подходам в образовании, формирование информационной компетентности является одним из главных заданий подготовки будущего специалиста, в том числе и учителя. Обучение студента должно базироваться не только на педагогике, психологии, философии и фундаментальных знаниях в предметной области (филологии, математике, физике, географии, биологии и др.), но и на формировании этой базовой компетентности, необходимой для успешной профессиональной педагогической деятельности.

Было определено, что система работы по формированию информационной компетентности студентов в процессе обучения гуманитарным дисциплинам должна включать: ориентирование во время планирования учебного проекта на государственные общеобразовательные стандарты и содержание учебных программ разных учебных предметов; проективную методику на основе самостоятельной (индивидуальной или групповой) исследовательской деятельности студентов; эффективное использование инновационных и информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе.

В ходе исследования было установлено, что формирование информационной компетентности студентов – это сложный динамический процесс, требующий целостной многокомпонентной системы работы, в которой необходимо, во-первых, учитывать каждый компонент, входящий в структуру информационной компетентности (мотивационно-целевой, когнитивный, операционно-деятельностный, рефлексивный); во-вторых, направить её на формирование у студентов интереса к работе с информацией и устойчивых потребностей в применении информационных технологий в профессиональной деятельности, в решении разнообразных учебных и жизненных вопросов, в понимании необходимости информационных знаний, умений и навыков и потребности их постоянного усовершенствования на основе самоанализа.

В диссертации теоретически обоснованы и экспериментально проверены дидактические условия формирования информационной компетентности студентов высших учебных заведений в процессе обучения гуманитарным дисциплинам: профессионализация и информатизация содержания обучения и преподавания гуманитарных дисциплин в вузе; приобщение студентов к активной творческой профессионально направленной познавательной деятельности в процессе обучения гуманитарным дисциплинам, требующей наличия умений и навыков получения новой информации; наличие инновационных форм и методов обучения гуманитарным дисциплинам, направленных на формирование информационных умений и навыков студентов.

Проведённая опытно-экспериментальная работа на основе качественно-

количественных показателей уровня сформированности информационной компетентности студентов вузов, полученных в результате внедрения программы формирующего эксперимента, доказывает, что применение в практике преподавания гуманитарных дисциплин современных инновационных и информационно-коммуникационных технологий, направленных на информационную деятельность студентов, эффективно влияет на формирование не только информационной компетентности личности, но и информационной культуры, информационного мировоззрения.

Ключевые слова: информация, профессиональная компетентность, информационная компетентность, информационная культура, информационная грамотность, информационная компетенция.

Drohaitzev O. I. The students' information competence formation in higher educational establishments in the process of the humanities studies. – Manuscript.

The thesis for the candidate's degree on specialty 13.00.09 – theory of education. – Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, 2009.

In the thesis the analysis of the development condition of the problem of the students' information competence formation in higher educational establishments has been performed; the prerequisites and conditions of the process of a prospective teacher information competence formation have been defined; the possibilities of increasing the level of the students' information competence formation in the process of the humanities studies have been revealed.

The effectiveness of the working system on the students' information competence formation in the process of the humanities studies has been scientifically grounded and experimentally verified; the approaches to the contents, structure and methodological apparatus of the subjects' curricula in the academic cycle have been improved; methodological recommendations have been worked out.

The author states and proves that the students' information competence formation in the process of the humanities studies in higher educational establishments is provided by the totality of the following didactical conditions: professionalization and informatization of the contents of the humanities learning and teaching processes in higher educational establishments; involving the students into active creative and professionally oriented educational activities in the process of the humanities studies which demands available skills and habits to obtain new information; innovative forms and methods available in the process of the humanities teaching, aiming at the students' information skills and habits formation.

Key words: information, professional competence, information competence, information culture, information literacy, information competency.

Дроганцев Олександр Іванович

**Формування інформаційної компетентності
студентів вищих навчальних закладів
у процесі навчання гуманітарних дисциплін**

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Підписано до друку 29.09.2009.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. др. арк. – 0,9. Авт. арк. – 0,9.
Тираж – 100 прим.
Замовлення № 9-116.

Друкарня СПД Щербенок С. Г.
Свідоцтво ДП № 126-р від 12.10.04.
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
тел.: (0564) 92-20-77